

7. Власюк О. С. Теорія та практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк. – К. : Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2008.
8. Губський Б. В. Конкурентоспроможність національної економіки: пріоритети дослідження та експертні оцінки : наук.-метод. матеріал / Б. В. Губський, О. Д. Павловська, С. В. Харчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 51 с.
9. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 143–153.
10. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
11. Кондратьев Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / Я. Ю. Кондратьев, В. А. Ліпкан. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. – 20 с.
12. Ліпкан В. А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України : монографія / В. А. Ліпкан. – К. : Текст, 2005. – 350 с.
13. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский [и др.]. – Донецк : ДонНУ, 2002. – 178 с.
14. Предборський В. А. Економічна безпека держави / В. А. Предборський. – К. : Кондор, 2005.

Макара Оксана. Платформа розвитку державно-частного партнерства в Україні. В статті раскрыта сутність формування механізму державно-частного партнерства для укріплення економічної безпеки в умовах розвитку підприємницької діяльності. Виділені і обґрунтовані програмно-стратегічні напрями розвитку конкурентної стратегії партнерських інноваційних образів країни, реалізуючих общенациональні програми підвищення конкурентоспроможності і відображають основні елементи державної політики.

Сочетание проектного подхода к решению общенациональных социально-экономических задач с инновационными организационно-правовыми схемами государственно-частного партнерства будет основой для решения вопросов экономической и социальной политики, экономической безопасности.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, экономическая безопасность, предпринимательская деятельность, конкурентная стратегия, проектное финансирование, социально-экономическая политика.

Makara Oksana. The Platform for the Development of State and Private Partnership in Ukraine. In the article the essence of the mechanism of public and private partnership to strengthen economic security in terms of business development has been determined. Program and strategic directions for the development of innovative partnership competitive strategy formations of the country have been selected and justified. It is stated that the given directions implement the national program of increasing the competitiveness and reflect the basic elements of public policy.

The combination of the project approach to the solution of national social and economic challenges with innovative legal schemes of public and private partnership will be the basis for solving issues of economic and social policy and economic security.

Key words: public and private partnership, economic security, entrepreneurial activity, competitive strategy, project finance, social and economic policy.

УДК 005.35:658(043.3)

Андрій Колосок – кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та безпеки підприємства,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Зарубіжний досвід соціальної відповідальності бізнесу та перспективи його застосування в Україні

У статті здійснено аналіз зарубіжного досвіду соціальної відповідальності бізнесу, розглянуто американську, європейську та японську моделі. Запропоновано заходи щодо підвищення рівня соціальної відповідальності на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, зарубіжний досвід, моделі корпоративної соціальної відповідальності.

Постановка наукової проблеми та її значення. Орієнтування сучасного економічного простору на посилення соціальної спрямованості ринкових реформ зумовлює суттєві зміни в структурі цільових пріоритетів розвитку вітчизняних підприємств, які супроводжуються докорінними змінами в системі цінностей їхньої діяльності, інституційній структурі й відносинах власності. Формування соціально орієнтованої ринкової економіки як економічного базису сталого розвитку суспільства має супроводжуватися забезпеченням гармонізації соціальних, економічних, екологічних та інституційних інтересів економічних агентів у процесі їх співпраці.

Соціальна відповідальність кожного підприємства та бізнесу в цілому стає обов'язковим складником повсякденної діяльності й розвитку регіональних економічних систем. Наявність власних соціальних програм та соціальна активність – це одна з основних конкурентних переваг, що дає можливість підприємству випередити своїх суперників і зміцнити свої позиції на ринку, адже розвиток регіону неможливий лише за умови успішності економічного складника. Комплексний підхід з урахуванням соціальної й екологічної відповідальності гарантує підприємству лояльне ставлення всіх зацікавлених осіб і місцевої громади в цілому, а також стабільне підвищення рівня життя та мінімізацію соціальних диспропорцій у регіоні.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Серед науковців, у працях яких досліджено теоретичні основи соціальної відповідальності бізнесу та її регулювання, слід відзначити таких учених, як З. І. Галушка [4], Л. А. Грицина [3], О. В. Степанова [8], Н. А. Супрун [7], Є. В. Мішенін [6], С. В. Мельник [5], І. М. Царик [9, 10] й ін.

Проблемам підвищення ефективності соціальної відповідальності бізнесу за допомогою впровадження передового зарубіжного досвіду приділяли увагу О. Ю. Березіна [1], Н. В. Водницька [2], І. Ф. Комарницький [4] та ін.

Однак коло питань, пов'язаних з організацією механізму соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах, не набули належного висвітлення й потребують більш детального дослідження. Зокрема, потрібно додатково вивчити зарубіжний досвід соціальної відповідальності як окремих підприємств, так і корпорацій.

Формулювання мети та завдань статті. Об'єкт дослідження – процес управління соціальною відповідальністю бізнесу.

Предмет дослідження – корпоративна соціальна відповідальність у розвинутих країнах світу.

Мета дослідження – розвиток теоретичних засад соціальної відповідальності бізнесу й формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення її нормативного, методичного та документального забезпечення на основі зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Залежно від ключових учасників корпоративної соціальної відповідальності, ролі держави, законодавства й механізму взаємодії між основними учасниками розрізняють три моделі корпоративної соціальної відповідальності: американську, європейську та японську. Розглянемо детальніше кожен з них.

Американська модель корпоративної соціальної відповідальності характерна для США, Канади, країн Латинської Америки, а також англомовних країн Африки.

Характерна ознака моделі – другорядна роль держави у формуванні корпоративної соціальної відповідальності бізнесу.

Традиційно американська модель є найбільш лібералізованим варіантом соціальної політики держави, який ґрунтується на принципі відокремлення соціального захисту від вільного ринку й обмеженні захисту лише тих, хто не має інших доходів, крім соціальних виплат. Відповідно, американська економіка на сьогодні залишається найменш регульованою державою. Держава регулює соціально-трудові відносини на рівні підприємства й значно менше – на рівні галузі та регіону через прийняття законодавчих нормативних актів.

В американській моделі суспільні відносини – саморегульовані, зокрема відносини між працівником і працедавцем (які самостійно укладають трудовий договір), соціальне страхування, тощо. Соціальна відповідальність роботодавців перед працівниками полягає у створенні нових робочих місць із відповідними умовами праці, забезпеченні достойної заробітної плати, сплаті значних сум податків. Американські роботодавці значну увагу приділяють зовнішнім напрямом соціальної відповідальності, зокрема розбудові відносин із регіональною владою й місцевими громадами, охороні навколишнього середовища.

Соціальна відповідальність бізнесу в Сполучених Штатах Америки розвинулася завдяки філантропії. Саме традиція жертвувати частину прибутків на благодійництво задля покращення ставлення місцевої громади до певного виробництва сформувала американську модель соціальної відповідальності. Американські бізнесмени беруть участь у фінансуванні найрізноманітніших некомерційних проектів і завдяки цьому розв'язують різноманітні соціальні проблеми (професійна освіта, пенсійне й соціальне страхування, захист навколишнього середовища).

Для американської моделі корпоративної соціальної відповідальності характерна висока саможиттєвість бізнесу у виборі напрямів благочинної діяльності. Держава безпосередньо не втручається в ці процеси, а лише стимулює їх через систему пільг і субсидій.

Зокрема, у США запроваджено податкові пільги, направлені на допомогу працевлаштуванню компенсувати вартість влаштування на роботу інвалідів, пенсіонерів, молоді, ветеранів:

- малому бізнесу надають щорічні пільгові кредити за умови працевлаштування цих категорій населення;
- усім підприємствам надають знижки в разі переобладнання робочих місць під потреби працівників-інвалідів;
- податкові канікули (кредити) для роботодавців, які наймають на постійну чи сезонну роботу ці категорії працівників;

Компанії, що займаються благодійництвом, мають можливість часткової сплати податків із нерухомості та обороту.

Значним напрямом американської моделі соціальної відповідальності бізнесу вважають заходи з охорони природного середовища. Зокрема, американське законодавство передбачає цілу систему екологічних субсидій, позик, податків, зборів, штрафів, кредитів квот, пов'язаних зі скороченням викидів шкідливих речовин. Важливим важелем стимулювання природоохоронної діяльності в США вважається прискорена амортизація очисного обладнання. Закон про реформу податкової системи встановив утричі коротший термін амортизації для очисного обладнання проти промислового. Поряд із 10-відсотковою податковою знижкою на очисне устаткування в США використовують і податкові пільги. Майже в 30 штатах очисні споруди та обладнання не обкладалися податком на власність, у 24 штатах ця категорія промислового обладнання звільнена від податків із продажу; у 16 штатах не стягують податків за оренду очисного обладнання [7, с. 38].

У Європейському Союзі соціальну відповідальність бізнесу розглядають як ключовий фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств та зростання життєвих стандартів громадян і суспільства в цілому. Існує чітке розуміння того, що використання принципів соціальної відповідальності бізнесу – стратегічний пріоритет кожного підприємства й основа їх сталого розвитку.

Для Європейської моделі соціальної відповідальності бізнесу характерне значне втручання держави в соціально-економічні процеси, зокрема в економіку, зайнятість та екологію. Головне її завдання – не прибуток, а формування відповідального ставлення перед працівниками й місцевими громадами. Відповідно, державний вплив поширюється на умови та охорону праці, рівень заробітної плати, обсяги випуску продукції й надання послуг, екологію, зайнятість, соціальні гарантії. Ще одна важлива риса європейської моделі – значний перерозподіл обсягів валового внутрішнього продукту через державний бюджет (понад 45 %), що забезпечує потужну систему соціального захисту населення за рахунок залучення коштів державного та приватного капіталів.

Керівництво країн Європейського Союзу намагається подавати приклад соціально-відповідального підходу, тим самим заохочуючи до цієї діяльності приватні структури. Наприклад, у Голландії визначено, що два відсотки всіх товарів, куплених державними установами й підприємствами, повинні бути екологічно чистими, що заохочує приватні підприємства інвестувати кошти в цей напрям.

Потрібно відзначити, що в кожній країні Європейського Союзу наявні свої особливості щодо ведення соціально відповідального бізнесу, умовно можна виокремити три різновиди європейської моделі. До першого різновиду (традиційного) відносять Австрію, Німеччину, Францію. Характерна особливість цього підвиду європейської моделі соціальної відповідальності – значне регулювання державою соціально-трудова відносин за певної автономії підприємців і профспілок. До другого різновиду відносять Бельгію, Норвегію, Швецію. Для нього характерна активна участь держави в регулюванні соціально-трудова відносин на всіх трьох рівнях. Третій різновид моделі характерний для Великої Британії (частково йому властиве поєднання елементів американської та континентальної моделей).

На окрему увагу заслуговує модель корпоративної соціальної відповідальності, притаманна Японії та Південній Кореї. Ця модель характеризується значною роллю держави, передбачає здійснення політики вирівнювання доходів, систему довічного найму, колективізм у розв'язанні соціально-економічних проблем. Крім того, японський бізнес концентрує увагу на внутрішніх програмах, завдяки яким підприємство стає для працівника другою сім'єю. Великою мірою це зумовлено культурними традиціями країни, де історично склалося, що «корпорація – понад усе».

Тому в цій моделі соціальної відповідальності отримання доходу вважається другорядним завданням, тоді як на першому місці виступають соціальна згуртованість, колективне прийняття рішень, шанобливе ставлення до кожного окремого працівника та до суспільства в цілому.

У Японії підприємство сприймається як велика «бізнес-сім'я». Кожен працівник є її членом і, відповідно, має права й несе відповідальність далеко за межами загальноприйнятих трудових обов'язків. А корпорація, зі свого боку, підтримує його протягом усього життя.

До найбільш поширених напрямів соціальної відповідальності бізнесу в Японії належать такі:

- система довічного найму;
- допомога в придбанні житла;
- стимулювання сімейних династій;
- навчання спеціалістів;
- фінансова допомога при народженні дітей, а потім – навчанні;
- щедрі вихідні допомоги;
- корпоративні пенсії.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проведенні дослідження свідчать про високий рівень соціальної відповідальності бізнесу в країнах Європейського Союзу, США та Японії, що стало наслідком тривалої цілеспрямованої державної політики, направленої на усвідомлення підприємцями своєї ролі в соціально-економічному розвитку суспільства. У досліджуваних країнах соціальна відповідальність розглядається як новий прогресивний рівень ведення бізнесу, який сприяє соціально-економічному розвитку держави, зменшує конфронтацію між соціальними партнерами, забезпечує сталий розвиток економіки.

В українських реаліях неможливо запровадити одну із досліджених зарубіжних моделей соціальної відповідальності бізнесу в такій мірі, як вона функціонує за кордоном. Оскільки Україна – це держава з притаманною лише їй специфікою економіки, менталітетом суспільства, має різні можливості й за наявними матеріальними ресурсами, то потрібно формувати власну модель соціальної відповідальності бізнесу, ураховуючи помилки та здобутки зарубіжних колег.

До основних першочергових заходів, направлених на розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні, на наш погляд, належать:

- державна пропаганда значення соціальної відповідальності, її користі й необхідності для суспільства;
- формування державного фонду та залучення коштів місцевих бюджетів для часткового дофінансування соціальних проектів, запроваджених приватними підприємствами;
- надання різноманітних податкових пільг та формування заходів морального стимулювання для підприємців, що вклали кошти в соціально значимі проекти;
- запровадження на національному рівні обов'язкової соціальної звітності, необхідної підприємствам для котирування акцій на фондових біржах, участі в державних тендерах, отримання певних ліцензій та ін.

Джерела та література

1. Березіна О. Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «корпоративна соціальна відповідальність» / О. Ю. Березіна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Серія : Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – Вип. 3 (53). – Ч. 1. – С. 223–225.
2. Водницька Н. В. Взаємозв'язок соціальної і економічної політики в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки / Н. В. Водницька // Економіка розвитку. – 2004. – №1 (29). – С. 25–28.
3. Грицина Л. А. Реалізація корпоративної соціальної відповідальності підприємства в системі зацікавленості та взаємовідносин сторін / Л. А. Грицина // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Економічні науки. – Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2008. – Вип. 12. – С. 73–77.

4. Комарницький І. Ф. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління підприємством / І. Ф. Комарницький, З. І. Галушка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bukuniver.cv.ua/Applications/zbirnik/n6/7_Social.pdf
5. Мельник С. В. Соціальна відповідальність бізнесу як складова соціальної політики України / С. В. Мельник // Економіка та держава. – 2007. – № 5. – С. 72.
6. Мішенін С. В. Управління соціальними витратами на підприємстві: суспільні орієнтири та механізми реалізації / С. В. Мішенін, О. В. Степанова // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. – Рівне, 2004. – Вип. 2(26), ч. 2. – С. 543–548.
7. Смовженко Т. С. Корпоративна соціальна відповідальність : [навч. посіб.] / Т. С. Смовженко, А. Я. Кузнєцова. – К. : УБС НБУ, 2010. – 314 с.
8. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку бізнесу / Н. А. Супрун // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 3. – С. 61–74.
9. Степанова О. В. Соціально відповідальне управління промисловими підприємствами: проблеми формування та напрямки реалізації / О. В. Степанова, С. В. Мішенін // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Серія «Економіка та менеджмент». – 2007. – № 6–7 (26–27). – С. 404–414.
10. Царик І. М. Вплив соціальної відповідальності банку на розмір депозитного портфеля / І. М. Царик // Вплив держави та банків на формування і розміщення заощаджень населення : зб. матеріалів міжвуз. круглого столу. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2008. – С. 12–15.

Колосок Андрей. Зарубежный опыт социальной ответственности бизнеса и перспективы его развития в Украине. В статье осуществлен анализ зарубежного опыта социальной ответственности бизнеса в условиях рыночной экономики. Исследованы особенности ее формирования и становления в странах Европейского Союза и Соединенных Штатах Америки. В частности, проанализирована социальная деятельность корпораций Германии, Дании, Великобритании, Южной Кореи, Японии. Рассмотрены американская, европейская и японская модели корпоративной социальной ответственности. Определены особенности функционирования украинских корпораций. На основе анализа прогрессивного опыта предложены мероприятия относительно повышения уровня социальной ответственности украинского бизнеса и совершенствования социальной отчетности.

Ключевые слова: социальная ответственность бизнеса, зарубежный опыт, модели корпоративной социальной ответственности.

Kolosok Andrii. Foreign Experience of Social Responsibility of Business and Prospect of his Application is in Ukraine. In the floor the analysis of foreign experience of social responsibility of business is carried out in the conditions of market economy. The features of her forming and becoming are investigational in the countries of European Union and United States of America. In particular, social activity of corporations of Germany, Denmark, Great Britain, South Korea, Japan is analysed. The American, European and Japanese models of corporate social responsibility are considered. The features of functioning of the Ukrainian corporations are certain. On the basis of analysis of progressive experience, measures are offered in relation to the increase of level of social responsibility of Ukrainian business and perfection of the social accounting.

Key words: social responsibility of business, foreign experience, models of corporate social responsibility.